

Meklējiet rakstos!

Misiņa bibliotēkai
un Kārlim Eglem

130

MEKLĒJIET RAKSTOS! Misiņa bibliotēkai un Kārlim Eglem 130

Rakstu krājums izdots ar Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu padomes 2018. gada 16. maija lēmumu, protokols Nr. 7.

Rakstu krājumā izmantoti zinātnisko konferenču materiāli:

Starptautiskā zinātniskā konference, veltīta Misiņa bibliotēkas 130. gadskārtai: "Meklējiet rakstos!" 2015. gada 18. septembrī;

Starptautiskā zinātniskā konference, veltīta Kārļa Egles 130. dzimšanas dienai: "... ja Tu vari priecāties par darbu, kas Tev sagādā gandarījumu, tad tā ir Tava paradīze..." 2017. gada 15. septembrī.

Sastādītāja un zinātniskā redaktore: *Dr. phil.* Ineta Kivle

Zinātniskie recenzenti: *Dr. philol.* Ināra Klekere
Dr. philol. Pauls Daija
Dr. phil. Aija Priedīte-Kleinhofa

Literārais redaktors: Oskars Lapsiņš

Tulkotāja uz angļu valodu: Edīte Muižniece

Angļu valodas redaktore: Andra Damberga

Maketētāja: Andra Liepiņa

Dizains: Aivars Plotka

Fotogrāfijas un attēli no LU Akadēmiskās bibliotēkas, Latvijas Valsts vēstures arhīva, Latvijas Arhitektūras muzeja, J. Jaunzema ģimenes kolekcijas

- © Latvijas Universitāte, Latvijas Universitātes Akadēmiskā bibliotēka, 2018
- © Autori: Vita Aišpure, Jana Dreimane, Ina Druvieta, Linda Eltermane, Silvestrs Gaižūns, Dagnija Ivbule, Gunta Jaunmuktāne, Ineta Kivle, Venta Kocere, Valdis Mazulis, Monika Mihališina, Ieva Mīlgrāve, Inese Sirica, Anna Strode, Jouko Talonens, Viesturs Zanders, 2018
- © Fotogrāfijas un attēli – autortiesību atbildība rakstu autoriem: Jana Dreimane, Linda Eltermane, Dagnija Ivbule, Gunta Jaunmuktāne, Venta Kocere, Valdis Mazulis, Monika Mihališina, Inese Sirica, Anna Strode, Viesturs Zanders, 2018
- © Dizains: Aivars Plotka, 2018

Saturs

Ina Druviete Priekšvārds	7
MISIŅA BIBLIOTĒKA UN GRĀMATNIECĪBA	11
Gunta Jaunmuktāne Misiņa bibliotēka laiku lokos	13
Gunta Jaunmuktāne Misiņa bibliotēkas rokrakstu fonds: “.. rokraksti nav tikai dokumenti vien ..”	31
Vita Aišpure Misiņa bibliotēka Latvijas Valsts arhīva materiālos	45
Dagnija Ivbule Grāmatniecība un bibliogrāfija Latvijā 20. un 21. gadsimtā: nozīmīgākie sasniegumi	59
Valdis Mazulis Misiņa bibliotēkas digitālās kolekcijas	91
KĀRLIS EGLE: PERSONĪBA UN DARBS	113
Venta Kocere Kārļa Egles devums latviešu un ukraiņu literāro sakaru izpētē	115
Dagnija Ivbule Bibliogrāfija – autora devuma sabiedriska prezentācija	123
Viesturs Zanders Latviešu grāmatniecības lappuses Kārļa Egles dienu piezīmēs	135
Jana Dreimane Diplomētā bibliotekāre Maija Redliha: ieskats viņas dzīves lappusēs	145
Inese Sirica Jānis Jaunzems, Kārlis Egle un Druvienas vecās skolas muzejs	157

BIBLIOTĒKAS KRĀJUMS – NERIMSTOŠS PĒTNIECĪBAS LAUKS	171
Ineta Kivle Kārļa Egles “Atziņas”: autobiogrāfijas hermeneitiskais horizonts	173
Ieva Milgrāve Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas krājuma avoti – rokdarbu un mājturības vēsturiskās attīstības izpētes pamats	183
Linda Eltermane Kārļa Egles un Rūdolfa Egles arhīvu literārie materiāli: Mihaila Ļermontova recepcija latviešu kultūrā	205
Monika Mihališina Latviešu un poļu kultūras kontakti Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas materiālos	213
Silvestrs Gaižūns Dante Aligiēri un lietuviešu literatūra	223
Silvestrs Gaižūns Rabindranats Tagore un Lietuva	231
Anna Strode 17. gadsimta Rīgā iespiesto latīņu akadēmisko tekstu raksturierzīmes	237
Jouko Talonens Misiņa bibliotēka no somu baznīcas vēsturnieka skatpunkta	251
Ineta Kivle <i>Summary. Search in Texts! Misiņš Library, Kārlis Egle 130</i>	253
<i>Annotations</i>	289
<i>Autori</i>	307
<i>Personu rādītājs</i>	310

Anna Strode

17. gadsimta Rīgā iespiesto latīņu akadēmisko tekstu raksturiezīmes

Rīgā ir atstāts bagātīgs netulkotu un nepētītu tekstu apjoms latīņu valodā. Rakstā sniegts ieskats par daļu no 17. gadsimta Rīgā sacerētajiem latīņu akadēmiskajiem tekstiem, kas atrodas Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļā. Šā raksta mērķis ir rosināt lasītāju un pētnieku interesi par pagaidām neapzināto un neapgūto kultūrvēsturisko mantojumu.

Pateicoties Renesanses izraisītajam zinātnes, mākslas un literatūras uzplaukumam, visā Eiropā un, protams, arī Livonijā šajā pētījumam labvēlīgajā laikā radās liels skaits zinātnisko darbu. 1631. gadā Rīgas rāte nodibināja Rīgas Akadēmisko ģimnāziju, kuras audzēkņi kopā ar profesoriem aktīvi iesaistījās pētniecībā. Tādējādi radās daudz akadēmisko tekstu, kurus var saukt arī par zinātnisko pētījumu tekstiem. Tomēr apzīmējums “zinātnisko pētījumu teksti” lietojams tikai 17. gadsimta kontekstā, jo liela daļa tekstu attiecībā uz formu un saturu pēc mūsdienu nostādnēm nav kvalificējami kā zinātniski pētījumi.

Vairums sastopamo 17. gadsimta latīņu akadēmisko tekstu saistīti ar tēžu aizstāvēšanu, tāpēc to nosaukumos ir ietvertas atsauces uz vārdiem “pētījums”, “diskusija” vai “vingrināšanās”. Visplašāk pazīstamie apzīmējumi akadēmiskajiem tekstiem, kas apzīmē tēžu aizstāvēšanu, ir *disputationes* (disputi) un *dissertationes* (disertācijas), bieži lietoti arī apzīmējumi *assertiones* (aizstāvēšanas), *axiomata* (principi), *conclusiones* (secinājumi), *disquisitiones* (pārbaudījumi), *enuntiata* (ziņojumi), *exercitationes* (vingrināšanās), *positiones* (tēzes retorikā), *propositiones* (temati, tēzes), *quaestiones* (izjautāšanas), *repetitiones* (atkārtošanas, rezumējumi), *theoremata* (tēzes, kas jāpierāda), *theses* (tēzes) un *tractationes* (pētījumi, vingrināšanās).¹ LU Akadēmiskajā bibliotēkā starp Eiropā izdotajiem akadēmiskajiem tekstiem visvairāk saglabājušies *disputationes*, *dissertationes*, *disquisitiones*, *exercitationes*, *theoremata* un *theses*, no Rīgā izdotajiem tekstiem – *disputationes* un *dissertationes*.

Lai arī akadēmisku tekstu ir daudz un tie ir dažādi, aplūkojot to saturu un struktūru, ir jāpiekrīt pētnieces Olgas Veijeres (*Olga Weijers*, 1946) un profesora Jozefa Frīdmana (*Joseph S. Freedman*, 1946) atzinumam, ka skaidrs

nošķirums starp šiem tekstiem nav viegli nosakāms.² Pētot kādu vienu tekstu veidu, ir iespējams vilkt paralēles ar citiem līdzīgiem akadēmiskajiem tekstiem. Kā piemērs rakstā aplūkots *disputatio* jeb disputs. (Sk. 51. att.)

Disputatio vēsturiskā izcelsme meklējama 1. gadsimta p. m. ē. diskusijās, kas norisinājās Platona akadēmijā. Viena no tā priekštecēm bija *quaestio* (izjautāšana), tomēr, gadsimtiem ejot, *disputatio* attīstījās, līdz kļuva par atsevišķu akadēmisko tekstu veidu. Sākot ar 13. gadsimtu, sastopami vairāki disputu dalījumu paveidi – dialektiskie un sholastiskie disputi, privātie un publiskie disputi, runātie un rakstītie disputi, formālie un neformālie disputi, disputi ar diviem risinājumiem un eksaminēšanas disputi³, kas īsumā tiks raksturoti, pārskatot Olgas Veijeres pētījumus.

Dialektiskais disputs (*disputatio dialectica*) tika vadīts dialektiķu skolās. Tas skar galvenokārt loģikas mākslu un kalpo kā vingrināšanās dialektikā. Šādā disputā notiek divcīņa, kur viena dalībnieka mērķis ir aizstāvēt tēzes, otra – novest sāncensi pretrunās. Turpretī **sholastiskais disputs** (*disputatio scholastica*) nav cīņa starp diviem pretiniekiem, bet gan skolotāja un viņa skolnieku (eksaminēšanā – grāda pretendenta un skolnieku) diskusija par kādu jautājumu. Tā uzdevums ir noskaidrot patiesību un atrast pareizo atbildi uz konkrēto jautājumu, lai uzzinātu kādas pretrunīgi interpretējamas teksta daļas patieso nozīmi. **Privātais disputs** (*disputatio privata*) risinājās mācību stundu laikā un funkcionēja galvenokārt kā mācīšanas metode – audzēkņi apguva gan mācību vielu, gan diskutēšanas un argumentācijas prasmes. **Publiskais disputs** (*disputatio publica*) tika vadīts mācību fakultātē. Šo disputu, kas pastāvēja kā izvērsta diskusijas forma un kurā piedalījās vairāki aktīvi dalībnieki, apmeklēja visi universitātes profesori un audzēkņi. Aplūkojot disputu paveidus citā griezumā, izdalāms **runātais un rakstītais disputs**. Par runāto disputu uzskatāms disputs, kura norisi (tēmu, gaitu un problēmas risinājumu) pieraksta pasniedzēju izvēlēts rakstvedis (*reportator*), veidojot disputa pārskatu. Runātais disputs pirms diskusijas rakstveida formā nepastāv – t. i., šā disputa teksts rodas diskusijas gaitā. Pretēji runātiem disputiem rakstīto disputu teksti ir sacerēti neatkarīgi no to vēlākas apspriešanas diskusijās. Rakstīto disputu teksti deva iespēju autoriem pētāmos jautājumus izvērst detalizētāk, veidot kā izvērstus traktātus diskusijas formā. **Formālais disputs** (*disputatio de quolibet*) bija svinīgs disputs, kas tika noturēts abos lielākajos baznīcas svētkos – laikā, kad baznīca svin Jēzus Kristus dzimšanu (*Natalis*) un augšāmcelšanos (*Pascha*). Formālā disputa laikā jebkurš klātesošais varēja uzdot vadītājam jautājumu par jebkuru tēmu. Tādējādi disputs izvērtās par ilgstošu procesu, kurā bija vērojamas vadītāja (parasti profesora) plašās zināšanas (erudīcija). Šādu disputu rīkošana nebija obligāta. **Neformālais disputs** (*diputatio ordinaria*) risinājās regulāri un bija

pieejams dažādu universitāšu studentiem un bakalauriem. Pirms disputa vadītājs izziņoja disputa tēmu, dodot iespēju dalībniekiem laikus sagatavoties gaidāmajai diskusijai. **Disputam ar diviem risinājumiem** raksturīgi darba noslēgumā pievienotie divkāršie secinājumi. Šī reti sastopamā forma veidojusies, disputa vadīšanā piedaloties diviem vai vairākiem vadītājiem, kas atšķirīgo pārstāvēto viedokļu dēļ ir veidojuši divus atsevišķus noslēdzošos secinājumus. **Eksaminēšanas disputi** ir iedalāmi divās grupās: *disputus*, kas tika vadīts audzēkņu zināšanu pārbaudei – ar to noslēdzās kāds posms studiju procesā, un *disputus* eksaminēšanas ceremonijas laikā zinātniskā grāda piešķiršanai – ceremonijas pirmajā daļā, kas parasti notika vakarā, grāda pretendents pēdējo reizi izpilda respondenta lomu, savukārt ceremonijas otrajā daļā nākamajā dienā audzēknis pirmo reizi oficiāli uzņemas vadītāja lomu. Tikai 40 dienas pēc tam, kad bakalauris ir ieguvis maģistra grādu un ir vadījis *disputus*, viņš iegūst tiesības kļūt par skolotāju. LU Akadēmiskajā bibliotēkā starp *disputiem*, kuru paveids ir skaidri nosakāms, visvairāk saglabājušies Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas publiskie un eksaminēšanas *disputi*. Dažkārt darbu titullapās norādīts, ka *disputus* ir publisks eksāmens (*publicum examen*), tātad *disputus*, kas notika eksaminēšanas ceremonijas laikā.

Disputu paveidi un to formulējumi dažādās universitātēs mēdz atšķirties – neformālais *disputus* (*disputatio ordinaria*) dažkārt tika saukts par publisko *disputu* (*disputatio publica*), formālais *disputus* (*disputatio de quolibet*) – par kopīgo vai vispārīgo *disputu* (*disputatio communis; disputatio generalis*).⁴ Arī citiem akadēmiskajiem tekstiem, tāpat kā apskatītajam *disputatio*, ir tieši tādi paši iedalījuma paveidi, kas sarežģī šo tekstu raksturiezīmju diferencēšanas iespējas un prasa padziļinātus turpmākos pētījumus.

Līdzīgi kā *disputu* izcelsme ir meklējama dziļā senatnē, tā arī mēģinājumi veidot formulējumus, kas ir *disputatio*, meklējami dažādos laika periodos. 16. un 17. gadsimtā, kad akadēmiskie teksti pieredzēja uzplaukumu, vācu skolastiki savos traktātos sniedza dažādas *disputatio* definīcijas. Citi šos traktātus komentēja un veidoja apkopojumus no pieejamo materiālu citātiem, izvirzot savas *disputatio* definīcijas. Altdorfas universitātes filozofijas profesors Johans Pauls Felvingers (*Johannes Paulus Felwinger*, 1606–1681) komentārā “Īss komentārs par *disputu*” (*Brevis commentatio de disputatione*) raksta: “*Disputatio* ir ar argumentiem un pārdomātiem iebildumiem aizstāvētu viedokļu par kaut ko prasmīga savstarpēja sastatīšana. (*Disputatio est artificiosa de aliquo sententiarum argumentis & rationibus oppositis munitarum inter se collatio.*)”⁵ Komentārā autors piedāvā un sastata arī vairākas citu autoru atzītas definīcijas, tomēr šīs definīcijas ir samērā līdzīgas. 21. gadsimtā, pētot *disputatio* tekstus un teorētiskos materiālus, vairums zinātnieku secina, ka *disputatio* ir *disputus* vai pētījums par kādu tēmu, kurā tiek iztirzāti teorētiski jautājumi. Ar

terminu “disputus” saprotot zinātnisku mutvārdu strīdu vai akadēmisku vingrināšanos, kad notiek formālas debates vai mutvārdu disertācijas aizstāvēšana.

Sākotnēji universitātēs vadītajiem disputiem nozīmīgākā loma bija studentu izglītošanā – to mērķis bija iemācīt studentus pārliecinoši aizstāvēt tēzes, spēt izvirzīt spēcīgus pretargumentus un ar regulāru vingrināšanos sagatavot viņus eksaminēšanai. 16. un 17. gadsimtā disputi bija saistīti ar plašāku pētniecības iespēju pavēršanu, jo, vadot disputus, bija iespējams pētīt tēmas, kuras citādi varētu tikt noraidītas.⁶ Līdzīgas iespējas pavēra arī citu akadēmisko tekstu sacerēšana.

Iedziļinoties akadēmiskajos tekstos un atklājot to savstarpējās satura un struktūras līdzības, tikai nelielas nianšes palīdz konstatēt šo tekstu atšķirības. Šī nianšu daudzveidība ir novērojama, jau sākot ar darbu titullapām. Vairumā gadījumu titullapa tiek sāta ar akadēmiskā teksta veida, paveida norādīšanu un darba nosaukumu. Taču ir gadījumi, kad šīs norādes nav, un tas liedz noteikt akadēmiskā teksta veidu, jo arī tālāk norādes par to, kādam notikumam veltīts teksts, neseko. Piemēram, Rostokā studējošā, vēlāk Rīgas Domskolas rektora, Liborija Depkina (*Liborius Depkin*, 1652–1708) darbā “Filozofiskas tēzes par pasauli” (*Theses philosophicae de Mundo*) ir norādīts gan pētījuma veids, gan tēma, bet Leidenes universitātes studenta Vilhelma Lainges (*Wilhelmus Laynge*) darbā “Par (smadzeņu) trieku” (*De apoplexia*) veids nav norādīts – titullapa sākas ar darba nosaukumu.

Pēc darba nosaukuma titullapā ir norādītas teksta izstrādē iesaistītās personas, vispirms darba vadītājs, saukts par *praeses* vai *moderator*, pēc tam – aizstāvētājs jeb *respondens* (*respondens*).

Vadītājs (*praeses/moderator*) ir *respondenta* vadītājs, lai viņu atbalstītu, ja *respondens* oponentam pietiekami nepretotos. (...) sava pienākuma dēļ viņš ar prātu sekmē *respondentu*, lai viņa lietu gluži kā izcils tiesnesis virzītu uz priekšu (*praeses est caput Respondentis, ut hunc, si adversario non sufficienter resistat, sublevet. (...) racione sui officii pertinet ad Respondentem, ut hujus causam, tanquam arbiter primarius, promoveat*).⁷ Ne visi avoti ir vienisprātis par vadītāja pienākumiem, tomēr ir iespējams izšķirt četrus pamatpienākumus: 1) pedagoģiskie pienākumi – informēt un mācīt disputu dalībniekus un klausītājus; 2) vadīšanas pienākumi – saglabāt kārtību disputos, izvairīties no tēmām, kas neattiecas uz aplūkojamo jautājumu, un novērst dusmu un nelabvēlības rašanos; 3) atbildēšanas un iebilšanas pienākumi – palīdzēt *respondentam* un oponentam ar argumentu un atbilžu veidošanu; 4) “noslēgšanas” pienākumi – disputu novest līdz secinājumiem.⁸ Visbiežāk disputu vadītājs bija pasniedzējs, tomēr dažkārt tos vadīja arī audzēkņi, kuri bija aizstāvējuši savus noslēguma disputus un ieguvuši atbilstošu izglītības līmeni. Kaut arī vadītājs regulēja *disputatio* virzību un deva iespēju *respondentam* un

oponentam izteikties, dažkārt *disputatio* gaita nebija veiksmīga. Šādos gadījumos klausītāji pauda savu nepieprišanu runātajam, daudzot kājas, kliežot, svilpjot vai plaukšķinot.

Rīgā iespiesto disputu vadītāji visbiežāk ir Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas profesori. Teoloģijas profesors Hermanis Samsons (*Hermannus Samsonius*, 1579–1643), kurš bija dedzīgs luterticības piekritējs un Romas katoļu baznīcas, jezuītu un pagānu pretinieks, vadīja disputus galvenokārt par teoloģijas jautājumiem. Profesors Johans Struborgs (*Johann Struborg*, ? –1645), ieguvis izglītību gan Rīgā, gan Rostokas universitātē, kļuva par filozofijas, metafizikas un loģikas profesoru.⁹ Johans Hēfelns (*Johann Höveln*, 1601–1652) ģimnāzijas pastāvēšanas sākuma posmā bija ētikas un fizikas profesors.¹⁰ Johans Brēvers (*Johann Brever*, 1616–1700) drīz pēc tam, kad 1640. gadā ieguva maģistra grādu, kļuva par dzejas un retorikas profesoru.¹¹ Starp disputu vadītājiem ir arī Domskolas rektors, grieķu valodas profesors Agejs Frideriki (*Aggaeus Friderici*, 1584–1657), Domskolas rektors, Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas filozofijas un vēlāk arī teoloģijas profesors Dāvids Kaspari (*David Caspari*, 1648–1702) un Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas filozofijas profesors Johans Rihmanis (*Johann Richmann*, 1622–1671).

Respondents (*respondens*) ir disputā iesaistītā persona, kura aizstāv savstarpējā uzbrukumā vai paša pastāstītas, vai pēc norunas iegūtas tēzes, un aizsargā tās no oponenta iebildumiem (*respondens est persona disputans, quae in mutua collatione theses vel a se propositas, vel ex conventione collectas propugnat, easque ab Opponentis objectibus vindicat*).¹² Aktīva dalība disputos respondentam (dažkārt sauktam par aizstāvētāju) deva iespēju uzkrāt pieredzi, tomēr šī praktizēšanās vēl negarantēja veiksmīgu eksaminēšanas disputa norisi. Nereti audzēkņi nonāca neveiklā situācijā, nespējami atspēkot neskaitāmus neizprotamus oponenta iebildumus, tādēļ, lai izvairītos no publiska pazemojuma dzimtenē, audzēkņi dažkārt deva priekšroku iespējai doties aizstāvēt noslēguma disputu ārzemēs.¹³ Rīgā 17. gadsimta sākumā došanās uz ārzemēm bija vienīgais iespējama izglītības turpināšanas ceļš.

Par disputu respondentiem, kas mācījušies Rīgas Akadēmiskajā ģimnāzijā, informācija ir ļoti niecīga – ziņas atrastas tikai par tiem, kuri vēlāk ieņēma reliģiskus amatus, un tiem, kuri izvēlējušies savu turpmāko dzīvi saistīt ar akadēmisko izglītību. Kā liecina pieejamie hronoloģiskie dati, disputos piedalījās audzēkņi lielākoties no 20 gadu vecuma. Izpētot biogrāfijas, redzams, ka, pabeiguši mācības, viņi devās studēt ne tikai uz vienu, bet pat divām dažādām ārzemju universitātēm. Piemēram, 1622. gadā dzimušais Johans Rihmanis, kurš bija mācījies gan Domskolā, gan Rīgas Akadēmiskajā ģimnāzijā, 1643. gadā aizstāvējis disputu “Piektais publiskais metafizikas disputs par sākumu un iesākto un par cēloni un izraisīto” (*Publica disputatio*

metaphysica quinta de principio et principiatio deque causa et causato), studējis gan Rostokas, gan Vitenbergas universitātē, līdz 1645. gadā ieguva maģistra grādu. 1648. gadā viņš kļuva par adjunktu (profesora palīgu) filozofijas fakultātē un jau pēc diviem gadiem bija filozofijas profesors Rīgas Akadēmiskajā ģimnāzijā.¹⁴ Par respondentiem, kuri savu dzīvi izvēlējušies saistīt ar citām nozarēm, informācija nav atrasta.

Oponents (*opponens*) ir disputā iesaistītā persona, kura savstarpējā uzbrukumā diskusijā pastāstītam jautājumam uzbrūk un to ar saviem iebildumiem mēģina atspēkot (*opponens est persona disputans, quae in mutua collatione quaestionem, ad disputandum propositam, oppugnant, eamque suis objectionibus expugnare conatur*).¹⁵ Akadēmiskie teksti pirms aizstāvēšanas pārsvarā tika publicēti, kas deva iespēju oponentiem ar tiem iepazīties un noformulēt spēcīgus pretargumentus, radot sev priekšrocības disputa laikā.¹⁶ Līdz pat 18. gadsimtam ne oponentu vārdi, ne viņu izvirzītie pretargumenti akadēmiskajos tekstos lielākoties netika norādīti. Principu, pēc kāda tika noteikta oponentu izvēle, var nojaust, aplūkojot Rostokas teoloģijas profesora Andreasa Daniela Habichorsta (*Andreas Daniel Habichhorst, 1634–1704*) darbu “Konkordijas formulas un sinkrētisku diskusiju pārskats aptverts 24 disputos” (*Breviarium formulae concordiae et controversiarum syncretisticarum XXIV. disputationibus comprehensu*). Šā darba otrajā lappusē norādīta aizstāvēšanas un oponentības jeb uzbrukšanas kārtība – tabulā izdalītas četras klases, katrā pa četriem audzēkņiem. Audzēkņi savas klases ietvaros piedalās sešos disputos, no tiem pusē disputu ieņem respondenta lomu, pusē – oponenta. (Sk. 52. att.)

Lai arī darbu titullappās ir norādītas darba sacerēšanā iesaistītās personas, jautājums par darbu autorību visbiežāk paliek neskaidrs – dažos tekstos kā autors ir norādīts vadītājs, citos – respondents, tomēr visbiežāk autors nav norādīts. Dažos gadījumos autoru var noteikt, aplūkojot akadēmisko tekstu saturu. Tekstus, ko vadījis viens vadītājs, bet aizstāvējuši vairāki respondenti, visticamāk, ir sacerējis pētījuma vadītājs. Pasniedzēju sacerētie akadēmiskie teksti tika veidoti tā, lai sistemātiski skaidrotu kādu tēmu un veidotu metodiskas materiālus. Pēc tam kad teksti bija publiski aizstāvēti, tie dažkārt tika apvienoti vienā krājumā kā vadītāja sacerēts darbs.¹⁷ Šādos gadījumos no publikācijām tika izņemti respondentu vārdi, ievads un secinājumi, dažreiz tika mainīta arī tēzu secība. Laika gaitā satura veidošanā respondents ieguva lielāku lomu un arvien biežāk tika norādīts kā teksta autors.

Darbu titullappās norādīta arī vieta un laiks, kad pētījums aizstāvēts publiski. Rīgas Akadēmiskajā ģimnāzijā disputi aizstāvēti lielākoties pirmdienās ierastajā laikā un vietā (*hora locoque consuetis*), t. i., ap astoto un devīto stundu. Titullapas apakšā vienmēr ir minēta šo darbu izdošanas vieta, izdevējs un gads.

Pēc titullapas gandrīz vienmēr ir iekļauts veltījums, kurā respondents nosauc personu vai personas, kam velta savu darbu. Audzēkņi savus pētījumu tekstus veltīja saviem pasniedzējiem, bijušajiem skolotājiem, ģimenes locekļiem, valsts pārstāvjiem un garīdzniekiem, dažreiz uzdrīkstoties pat veltīt tos visām minētajām personām vienlaikus. Personām, kam tika veltīti šie darbi, bija jāmaksā par izrādīto godu, un, tā kā disputu skaits pakāpeniski pieauga, dažās valstīs pilsētu vadītāji centās šo praksi ierobežot. Piemēram, 1653. gadā Amsterdamas pilsētas birģermeistars Leidenes universitātes studentiem aizliedza savas tēzes veltīt saviem atbalstītājiem biežāk kā divreiz gadā.¹⁸ Pētījumu tekstos ietvertajos veltījumos vispirms ir pieminētas godājamās personas un to ieņemamie amati, pēc tam izteikta īsa formulveida frāze. Piemēram, respondents Johans Oldekops (*Johannes Oldekop, ? –1708*) pirms sava pētījuma teksta veltījumā raksta: “Šo Akadēmisko vingrinājumu, lai tas būtu kāds būdams, kā savu studiju vislabāko pastāvīgas godbijības pierādījumu un visaugstākās labvēlības garantiju, pieticīgi veltot un uzticami noliecoties, pasniedz, nodod, veltī autors – respondents. (*Hoc quaecunque Exercitium Academicum, ut studiorum suorum ἀκροθίviov, perpetuae observantiae τεκμήριον, et ulterioris benevolentiae πληροφορίαν, submissa devotione, et devota submissione, dat, dicat, consecrat Autor Respondens.*)”¹⁹ Veltījumos vērojama adresātiem izrādītā cieņa, godbijība un pieticība.

Pēc veltījumiem var būt priekšvārds, ko sacerējis respondents vai darba vadītājs, vai arī uzreiz sekot aizstāvamās tēzes, kurās izklāstīta pētījuma tēma. Akadēmiskos tekstus visbiežāk rakstīja par reliģijas un filozofijas jautājumiem, bieži tika aplūkoti arī medicīnas, matemātikas, jurisprudences, vēstures, filoloģijas un politikas jautājumi. Rīgas Akadēmiskajā ģimnāzijā 17. gadsimta sākumā atrodami teksti tikai par teoloģijas un filozofijas tēmām. Piemēram, audzēkņa Johana Alesija (*Johann Alesius*) darbs “Publiskis disputs par Dieva attēlu pirmajā cilvēkā un nevainības stāvoklī, arī par paradīzi, dzīvības koku un laba un ļauna zināšanas koku un saistītiem jautājumiem” (*Disputatio publica de imagine Dei in primo homine statuque innocentiae, item de paradiso, arbore vitae, arbore scientiae boni et mali et cognatis quaestionibus*) vai Johana Rihmaņa darbs “Piektais publiskais metafizikas disputs par sākumu un iesākto un par cēloni un izraisīto” (*Publica disputatio metaphysica quinta de principio et principiato deque causa et causato*).

Pētījumu teksta daļa ir veidota divējādi. Īsākie darbi, kas var būt tikai dažas lappuses gari teksti, aptverot galvenās tēzes, ir izkārtoti numurētās rindkopās. Plašākie darbi, kuros katra tēze ir papildināta ar komentāriem, ir izkārtoti apakšnodaļās un paragrāfos. Šādi darbi var būt izvēsti pat vairāk nekā 250 lappusēs.

Šeit arī atklājas akadēmisko tekstu diferencēšanas problemātika. Pieņemot, ka dažādie tekstu nosaukumi ir veidoti to dažādo funkciju vai saturu dēļ, varētu domāt, ka šiem tekstiem jāpiemīt savstarpēji atšķirīgām raksturiezīmēm. Pētot akadēmiskos tekstus, atklājas cita aina. *Theoremata* tekstos tiek noformulētas vairākas tēzes, kas vispirms ir smalki izskaidrotas izskaidrojuma daļā *explicatio*, pēc tam vai nu pierādītas, vai atspēkotas atspēkojuma daļā *refutatio*. Tomēr ir arī *disputatio* teksti, kam ir šāda struktūra. *Theses* tekstos tēzes visbiežāk sadalītas īsās numurētās rindkopās, tomēr arī *propositiones*, *exercitatio*, *disputatio* un citi akadēmiskie teksti var būt izkārtoti tāpat.

Kaut arī visi minētie darbi ir akadēmiskie teksti, mākslinieciski tie ir noformēti līdzīgi citām 16. un 17. gadsimtā izdotajām grāmatām. Tekstiem, kuros aplūkoti botānikas, anatomijas un astroloģijas jautājumi, bieži pievienoti arī ilustrējoši attēli.

Akadēmisko tekstu valodu un izteiksmes veidu būtiski ietekmē teksta tematika un autora individuālais skatījums. Teksti, kas sacerēti par filozofijas jautājumiem, ir atturīgāki un objektīvāki, tajos bagātīgi lietota ciešamā kārtā. Piemēram, leksēmas – tiek uzskatīts (*dicitur*), tiek pētīts (*quaeritur*), tiek novērots (*spectatur*), tiek apsvērts (*consideratur*), tiek definēts (*definitur*). Teksti, kas sacerēti par teoloģijas jautājumiem, ir emocionālāki, subjektīvāki un brīvāki, tajos biežāk vērojams vietniekvārda mēs (*nos*) un darbības vārda pirmās personas daudzskaitļa lietojums dažādos laikos. Piemēram, vienkāršajā tagadnē – mēs pārbaudām (*probamus*), mēs atzīstam (*statuimus*), saliktajā tagadnē – mēs esam redzējuši (*vidimus*), nākotnē – mēs izzināsim (*investigabimus*), mēs apsvērsim (*pensitabimus*). Šāds darbības vārdu lietojums rada iespaidu, ka runātājs pārstāv auditorijas viedokli (šādos gadījumos būtu interesanti izlasīt oponenta runāto tekstu – varbūt vietniekvārda “mēs” un darbības vārda pirmās personas daudzskaitļa lietojuma funkcija ir samazināt oponenta ietekmi diskusijā, bet varbūt tas ir paņēmiens, kā diskusijas laikā, netieši norādot uz valdošajiem uzskatiem, sludināt reliģiskus uzskatus tiem, kas savā ticībā nav tik stingri).

Akadēmiskajos tekstos bagātīgi lietoti citāti. Tātad tekstu autoriem šie darbi bija jāpārzina (atšķirībā no mūsdienām, kad gandrīz jebkuru rakstvietu ir iespējams atrast ar datora un interneta palīdzību) un bija jāprot daudzas svešvalodas. Dažkārt pat vienā darbā bagātīgi iekļauti un neolatiņu jeb jaunlatiņu valodā (kas, protams, nebija dzimtā valoda) komentēti citāti sengrieķu, senebreju, arābu un citās valodās; vienkopus citēti pat 45 dažādu antīko autoru darbi.

Pētījumu tekstu noslēgumā dažreiz tika pievienoti secinājumi (*corollaria*), ko sauc arī par secināto (*consectaria*), pievienoto (*additamenta*), pielikto (*epimetra*), piesaistīto (*adjuncta*) vai jautājumiem (*quaestiones*).

Secinājumos ir iekļauti vispārīgi diskutējami jautājumi par pētījumā aplūkoto tēmu, uz kuriem respondenti sniedz īsas apstiprinošas vai noraidošas atbildes. (Sk. 53. att.)

Cita akadēmisko tekstu raksturiežme ir aiz šiem tekstiem pievienotā **okazionālā dzeja**. Sākot ar 16. gadsimta beigām, kad grieķu un latīņu valodas studijas ir kļuvušas par neatņemamu izglītības programmas sastāvdaļu, sākas latīņu un grieķu valodas okazionālās dzejas uzplaukums. Gan pasniedzēji, gan audzēkņi, atzīmējot panākumus akadēmiskajā vidē (tēžu aizstāvēšanu vai paaugstināšanu amatā), sacer saviem kolēģiem un studiju biedriem veltītu dzeju.

Sacerot dzeju, autori sekoja klasiskā laika dzejas pamatprincipiem: izvēlējās dažādus antīkos tekstus un pielāgoja tos savām interesēm – vispirms tika atrasts antīkais materiāls, tad atjaunots un iztulkots, un visbeidzot gan mainīts, gan imitēts.²⁰ Kaut arī okazionālajā dzejā bieži ir ietverts bagātīgs mitoloģiskais materiāls, tajā jūtama realitātes klātbūtne – dzeja apvieno literatūru un vēsturi, informē par biogrāfiskiem un vēsturiskiem faktiem.

Valoda, kādā ir sarakstīta dzeja, respektē pareizas latīņu valodas (*latinitas*) principus. Gan sacerētās dzejas vārdu krājums, gan gramatika atbilst tīrai un izsmalcinātai latīņu valodai.²¹ Autori tiecas izvairīties no barbarismiem vārdu krājumā un solēcismiem gramatikā. Īpaša uzmanība pievērsta arī dzejoļu estētikai – dzejas tekstā bagātīgi ietvertas dažādas stilistiskās figūras – vārdu figūras (piemēram, *repetitio* un *gradatio*), domu figūras (piemēram, metaforas un hiperbolas) un citi dzejas tekstu greznojoši līdzekļi.

Okazionālās dzejas saturs var būt saistīts gan ar akadēmiskā teksta respondentu un vadītāju, gan ar pašu tekstu. Dzejas autori, iepazīstoties ar tekstos ietverto tematiku, respondentam sacer okazionālo dzeju un piedāvā savu skatījumu uz pētāmo jautājumu. Spilgts piemērs, kā dzejas tematika ir saistīta ar disputu tekstiem, ir Martina Karhofija (*Martin Charhoffius*) disputa teksts “Publiskis disputs par kristības mācību, aptverošs tēzi un antitēzi” (*Disputatio publica doctrinam de baptismo thetice et antithetice complectens*) un aiz tā pievienotais retorikas un dzejas profesora Johana Brēvera sacerētāis dzejolis.

Martina Karhofija disputa tekstā aplūkoti ar kristībām saistītie jautājumi no Bībeles rakstu un dažādu ticības pārstāvju skatupunkta. Vispirms teksta autors skaidro tēmu, bagātīgi lietojot citātus no Bībeles, pēc tam pievēršas luterāņu, kalvinistu un katoļu uzskatiem. Tekstā vairākkārt uzmanība tiek pievērsta tam, ka ir viens Dievs (Trīsvienība: Dievs Tēvs, Dievs Dēls un Dievs Svētais gars), viena kristība un viena ticība. Lai šis uzskats tiktu pierādīts, tekstā tiek iekļauts citāts no Pāvila vēstules efeziešiem 4:5 – “viens Dievs, viena kristība, viena ticība” (*Unus Deus, unum Baptisma, una fides*). Pēc tam

autors piebilst: “No turienes es sniedzu šo kanonu: divas kristības ienes divas ticības: tāpat kā divas ticības [ienes] divus Dievus. (*Unde infero hunc canonem: Duplex baptismus infert duplicem fidem: sicut duplex fides duplicem Deum.*)”²² Arī Johana Brēvera okazionālajā dzejoli ir atspoguļots šāds uzskats. Viņš raksta:

*Una fides, unus Dominus, Baptismaque nobis
Est unum, Christi buccina Paulus ait.
Est Baptisma duplex nobis, Baptistaque duplex,
Calvinus, Satanae buccina dira, sonat.
Cui credas? Credas Calvino, credere quisquis
Et duplicem Dominum vis, duplicemque fidem.*²³

Viena ticība, viens Kungs un kristība mums
Ir viena, saka Pāvils Kristus taures (Dieva vārdu).
Mums ir divas kristības un divi kristītāji,
Kalvins, Sātana šausmīgā taure, skan.
Kam lai tic? Lai vai kas, ticot Kalvinam, tu gribi ticēt
Gan diviem Kungiem, gan divām ticībām.

Līdzīgi kā disputa tekstā autors vispirms piemin Bībelē rakstīto un tikai pēc tam kalvinistus un viņu uzskatus, tā arī Johana Brēvera sacerētā dzejoli vispirms pieminēts Bībelē minētais apustulis Pāvils un tikai pēc tam Kalvins. Dzejas teksts gandrīz precīzi ataino disputa tekstā rakstīto, tomēr tajā vērojamas arī kādas atšķirības: Johans Brēvers uzskatu par divām ticībām un diviem Kungiem piedēvē Kalvinam un, paužot savu personīgo viedokli, nosauc viņu par “Sātana šausmīgo tauri”, bet disputa tekstā Sātana vārds nav minēts.

Aiz disputu tekstiem pievienotajai okazionālajai dzejai ir vēl kāda kopīga iezīme – dzeja sastāv galvenokārt no piecām komponentēm: pamācībām, cildinājumiem, pamudinājumiem, paredzējumiem un novēlējumiem vai lūgšanām. **Pamācības** dzejā ietvertas, lai stiprinātu adresāta reliģisko pārliecību un norādītu uz vispārpieņemtām, neapstrīdamām dzīves likumsakarībām. Tajās mēdz pieminēt taisnīguma ievērošanu, šaubu pārvarēšanu, likumu pārzināšanu, tomēr kopumā akcents tiek likts uz garīgu pilnveidošanos, tikumīgas dzīves izvēli un aktīvu darbību luterāņu baznīcā. Visspilgtāk dzejā vērojami **cildinājumi**. Parasti dzejā cildināts disputu aizstāvošais respondents, viņa godīgums un tieksme pēc tikumiem, retāk netieši tiek cildināts arī disputa vadītājs. **Pamudinājumos** dzejas autori visbiežāk aicina adresātu turpināt izglītošanos, piedalīties diskusiju cīņās vai darboties reliģijas jomā. Retāk adresāti tiek mudināti padzīt raizes, ļaunumu un ienaidniekus.

Pamudinājumi formulēti lielākoties skaidri, uztverami burtiski, bez kādas apslēptas nozīmes. Pamudinājumiem seko **paredzējumi** ar norādēm, kas notiks, ja adresāts ievēros dzejā ietvertās pamācības un pamudinājumus. Ikviens okazonālajā dzejā ietvertais nākotnes paredzējums ir adresātam labvēlīgs. Šo paredzējumu funkcijas ir novērst adresātā radušās šaubas, uzmundrināt un pārliecināt adresātu par rīcības pareizību, kā arī iedrošināt un motivēt adresātu aktīvai praktiskai darbībai. Dažkārt dzejā ietverti ar mācību procesu saistīti **novēlējumi vai lūgšanas**. Šie komponenti dzejā līdzās nepastāv – dzejas autori vai nu novēl adresātam panākumus, vai lūdz Dievu par adresāta iecerētā mērķa sasniegšanu. Gan dzejā ietvertie novēlējumi, gan lūgšanas izteiktas lakoniski. Visas dzejā ietvertās komponentes (pamācības, cildinājumi, pamudinājumi, paredzējumi, novēlējumi vai lūgšanas) ir saistītas ar Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas vēlmi veidot labus pilsoņus. Šis dzejas mērķis ir pamācīt un pamudināt respondentus tā, lai pamācības neliktos uzspiestas un respondenti paši vēlētos turpināt izglītoties, pievērsties tikumīgai dzīvei un darboties reliģijas jomā.

Aiz pētījumiem pievienotā dzeja visbiežāk ir veltīta respondentam. Šādos gadījumos dzejas autori ir gan skolasbiedri, gan draugi, gan radnieki, gan skolotāji, dažkārt pat disputa vadītājs (*praeses*). Starp LU Akadēmiskajā bibliotēkā atrodamajiem Rīgā iespiestajiem disputu tekstiem dzeju respondentiem veltījuši dzejas un retorikas profesors J. Brēvers, ētikas un fizikas profesors J. Hēfelns un filozofijas, metafizikas un loģikas profesors J. Struborgs, turpretī teoloģijas profesors H. Samsons okazonālo dzeju ģimnāzijas audzēkņiem nav veltījis. Johans Hēfelns dzeju velta respondentam, kura disputu vada pats, pārējie profesori okazonālo dzeju velta citu profesoru vadīto disputu respondentiem. Tas liecina, ka, iespējams, okazonālā dzeja tika veltīta tikai tiem audzēkņiem, kuri ar savu mācību darbu bija izpelnījušies profesoru atzinību. Tomēr visbiežāk dzeju cits citam veltīja ģimnāzijas audzēkņi, tāpēc liela daļa respondentu ir arī okazonālās dzejas autori. Dažos gadījumos okazonālo dzeju sacer pats respondents, kurš velta to saviem profesoriem, agrākiem skolotājiem, ģimenei, universitātes un pilsētas vadītājiem, garīdzniekiem un ticības sludinātājiem. Šādos gadījumos dzeju ievietoja pirms akadēmiskā teksta. Izpētot LU Akadēmiskajā bibliotēkā pieejamos materiālus, redzams, ka Vācijā un citur Eiropā profesori respondentiem okazonālo dzeju sacerējuši daudz biežāk, nekā tas notika Rīgā.

Arī dzejoļu izkārtojuma secībai bija konkrēta nozīme. Dzejoļi aiz disputu tekstiem seko atbilstoši autoru stāvoklim sabiedrībā – vispirms secīgi izvietoti ievērojamāko personu dzejoļi, pēc tam – vienkāršāko. Pirmā (ja šādi veltījumi ir) ievietota superintendenta dzeja, tai var sekot garīdznieka un skolas inspektora dzeja. Tālāk – Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas profesoru

vai Rīgas pilsētas sekretāra, skolas rektora, konrektora (rektora palīga) un subkonrektora (konrektora palīga) dzeja. Visbeidzot pievienota visu pārējo autoru (studentu, draugu, radu) dzeja.

Aiz akadēmiskajiem tekstiem pievienoto dzejoļu skaits un to apjoms var būt dažāds – pārsvarā ir 2–3 dzejoļi, bet var būt pat pieci. Viss atkarīgs no konkrētā cilvēka draugu loka un panākumiem – jo nozīmīgāks ir uzrakstītais darbs, jo vairāk dzejoļu veltīts šai personai. Dzejoļu apjoms svārstās no 2–6 rindām īsākajos līdz 20–30 rindām garākajos, vairākums dzejoļu ir 12–14 rindas gari. Ne aiz visiem akadēmiskajiem tekstiem ir pievienota okazonālā dzeja – darbos, kuri ir tikai dažas lappuses gari, un darbos, kuri ir pārmēru gari (vairāk nekā 200 lappušu), okazonālā dzeja nav pievienota. Iespējams, tāpēc, ka izvērsto pētījumu autori ir darbu vadītāji (*praeses*), bet viņiem dzeju velta reti.

21. gadsimtā akadēmisko tekstu pētīšana pasaulē ir kļuvusi aktuāla, tomēr Latvijā joprojām trūkst izvērstu pētījumu par šo tekstu sacerēšanas pamatprincipiem, savstarpējo saistību, nozīmi, raksturiezīmēm un specifiku. Gan 17. gadsimtā Livonijā izdoto akadēmisko tekstu, gan aiz tiem pievienotās okazonālās dzejas izpēte var sniegt jaunus atklājumus – te paveras plašas darba iespējas gan tulkotājiem, gan literatūrzinātniekiem, gan vēsturniekiem izpētīt šo materiālu nozīmi un vietu tā laika sabiedriskās un politiskās dzīves kontekstā. Padziļināti pētījumi prasa rūpīgu daudzu gadu darbu. Neapzinātā kultūrmantojuma apguvei būtu nepieciešami daudz lielāki materiālie un cilvēkresursi, lai regulāri strādātu ar tekstiem, padarītu tos pieejamus un saņemamus plašam lasītāju lokam.

ATSAUCES

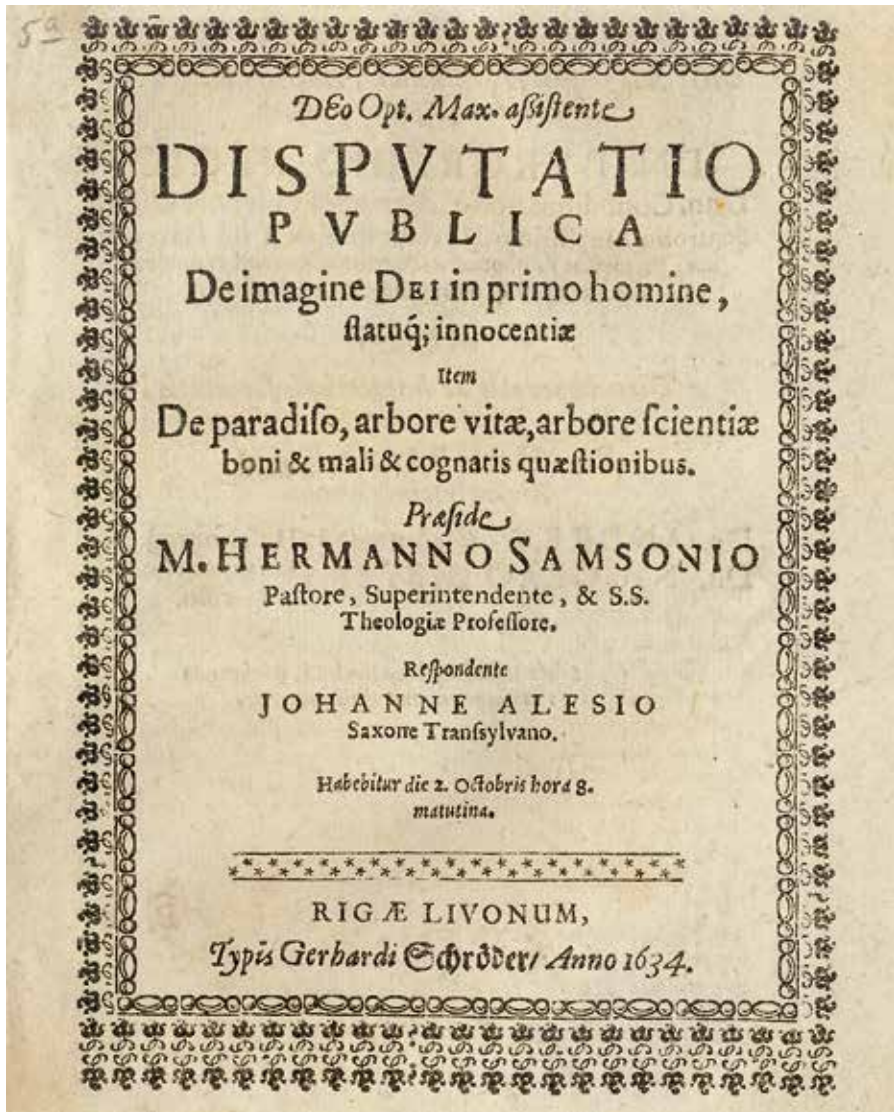
- ¹ Miert, D. van. 2009. *Humanism in an Age of Science, the Amsterdam Athenaeum in the Golden Age, 1632–1704*. Boston: Brill, p. 150.
- ² 1) Weijers, O. 2005. The medieval disputatio. *Hora est! On dissertations*. Leiden: Universiteitsbibliotheek Leiden, pp. 23–29; 2) Freedman, J. S. 2005. Disputations in Europe in the early modern period. *Hora est! On dissertations*, pp. 30–50.
- ³ Weijers, O. 2011. The various kinds of disputation in the faculties of arts, theology, and law (c. 1200–1400). *Disputatio 1200–1800: Form, Funktion Und Wirkung Eines Leitmediums Universit Rer Wissenskultur*, edited by Gindhart, M., Kunder, U. Berlin: Walter de Gruyter, pp. 21–31.
- ⁴ Lawn, B. 1993. *The Rise and Decline of the Scholastic “Quaestio Disputata”: With Special Emphasis on Its Use in the Teaching of Medicine and Science*. Leiden: Brill, p. 15.
- ⁵ Felwinger, J. 1659. *Brevis commentatio de disputatione*. Altdorphi: Hagen, p. 3.
- ⁶ Freedman, J. S. 2005. Disputations in Europe in the early modern period. *Hora est! On dissertations*, p. 32.

- ⁷ Wendeler, M. 1650. *Breves observationes genuini disputandi processus*. Wittebergae: Fincelius, pp. 20–21.
- ⁸ Felipe, D. L. 1991. *Post Medieval Ars Disputandi*. MI: University Microfilms International, p. 148.
- ⁹ Recke, J. F. von, Napiersky, K. E. 1832. *Allgemeines Schriftsteller- und Gelehrten-Lexicon der Provinzen Livland, Esthland und Kurland*: S–Z. Band 4. Mitau: Steffenhagen, S. 316.
- ¹⁰ Stradiņš, J. 2012. *Zinātnes un augstskolu sākotne Latvijā*, 2. izdevums. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 145. lpp.
- ¹¹ Liliencron, R. Fr. von, Wegele, Fr. X. von, Bettelheim, A. 1876. *Allgemeine Deutsche Biographie*. Band 3. Leipzig: Duncker u. Humblot, S. 322.
- ¹² Wendeler, M. 1650. *Breves observationes genuini disputandi processus*. Wittebergae: Fincelius, p. 20.
- ¹³ Miert, D. van. 2009. *Humanism in an Age of Science, the Amsterdam Athenaeum in the Golden Age, 1632–1704*, p. 150.
- ¹⁴ Recke, J. F. von, Napiersky, K. E. 1831. *Allgemeines Schriftsteller- und Gelehrten-Lexicon der Provinzen Livland, Esthland und Kurland*: L–R. Band 3. Mitau: Steffenhagen, S. 534.
- ¹⁵ Wendeler, M. 1650. *Breves observationes genuini disputandi processus*, p. 21.
- ¹⁶ Miert, D. van. 2009. *Humanism in an Age of Science, the Amsterdam Athenaeum in the Golden Age, 1632–1704*, p. 156.
- ¹⁷ *Ibid*, p. 153.
- ¹⁸ *Ibid*, pp. 151–152.
- ¹⁹ Oldekop, J. 1692. *Diaskepsis theologica de natura cordis humani, super Jerem. C. XVII. vers. IX*. Dorpati: Excudit Johannes Brendeken, p. [2–3].
- ²⁰ Dam, H.-J. van. 2009. Taking Occasion by the Forelock: Dutch Poets and Appropriation of Occasional Poems. *Latinitas Perennis: Appropriation by Latin Literature*, edited by Maes, Y., Papy, J., and Verbaal, W. Boston: Brill, p. 118.
- ²¹ *Ibid*, p. 118.
- ²² Charhoffius, M. 1636. *Disputatio publica doctrinam de baptismo thetice et antitheticæ complectens*. Riga: Typis Schröderianis, p. [9].
- ²³ *Ibid*, p. [25].

AVOTI UN LITERATŪRA

1. Charhoffius, M. 1636. *Disputatio publica doctrinam de baptismo thetice et antitheticæ complectens*. Riga: Typis Schröderianis.
2. Dam, H.-J. van. 2009. Taking Occasion by the Forelock: Dutch Poets and Appropriation of Occasional Poems. *Latinitas Perennis: Appropriation by Latin Literature*, edited by Maes, Y., Papy, J., and Verbaal, W. Boston: Brill.
3. Felipe, D. L. 1991. *Post Medieval Ars Disputandi*. MI: University Microfilms International.
4. Felwinger, J. 1659. *Brevis commentatio de disputatione*. Altdorphi: Hagen.
5. Freedman, J. S. 2005. Disputations in Europe in the early modern period. *Hora est! On dissertations*. Leiden: Universiteitsbibliotheek Leiden.
6. Lawn, B. 1993. *The Rise and Decline of the Scholastic “Quaestio Disputata”: With Special Emphasis on Its Use in the Teaching of Medicine and Science*. Leiden: Brill.

7. Liliencron, R. Fr. von, Wegele, Fr. X. von, Bettelheim, A. 1876. *Allgemeine Deutsche Biographie*. Band 3. Leipzig: Duncker u. Humblot.
8. Miert, D. van. 2009. *Humanism in an Age of Science, the Amsterdam Athenaeum in the Golden Age, 1632–1704*. Boston: Brill.
9. Oldekop, J. 1692. *Diaskepsis theologica de natura cordis humani, super Jerem. C. XVII. vers. IX*. Dorpati: Excudit Johannes Brendeken.
10. Recke, J. F. von, Napiersky, K. E. 1831. *Allgemeines Schriftsteller- und Gelehrten-Lexicon der Provinzen Livland, Esthland und Kurland: L–R*. Band 3. Mitau: Steffenhagen.
11. Recke, J. F. von, Napiersky, K. E. 1832. *Allgemeines Schriftsteller- und Gelehrten-Lexicon der Provinzen Livland, Esthland und Kurland: S–Z*. Band 4, Mitau: Steffenhagen.
12. Stradiņš, J. 2012. *Zinātnes un augstskolu sākotne Latvijā*, 2. izdevums. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.
13. Weijers, O. 2005. *The medieval disputatio. Hora est! On dissertations*. Leiden: Universiteitsbibliotheek Leiden.
14. Weijers, O. 2011. *The various kinds of disputation in the faculties of arts, theology, and law (c. 1200–1400). Disputatio 1200–1800: Form, Funktion Und Wirkung Eines Leitmediums Universit Rer Wissenskultur*, edited by Gindhart, M., Kunder, U. Berlin: Walter de Gruyter.
15. Wendeler, M. 1650. *Breves observationes genuini disputandi processus*. Wittebergae: Fincelius.

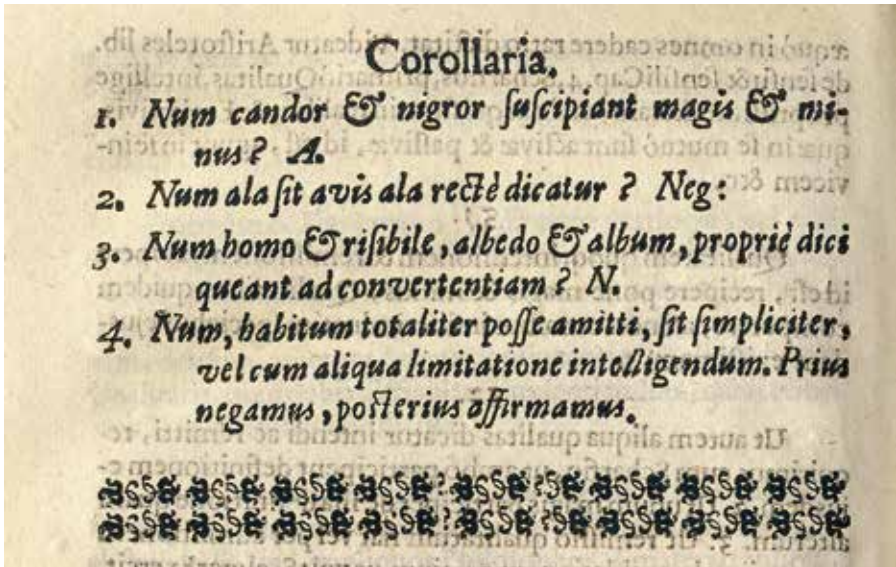

51. attēls. Johann Alesius, *Disputatio publica de imagine Dei in primo homine statuque innocentiae, item de paradiso, arbore vitae, arbore scientiae boni et mali et cognatis quaestionibus*, Riga: Typis Gerhardi Schröder, 1634, p. [1].
No Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu (turpmāk – LU AB RRN) kolekcijas

<p>In Disp. I. IX. XVII. disputabit CLASSIS I. eruntque</p> <p>Respp. Assistens J. E. CHRYSANDER. Resolvens H. DREESEN. Opp. Primarius G. F. Schwarzkopff. Secundar. J. D. POLANDUS.</p>	<p>In Disp. V. XIII. XXI. permutatis partibus denuo di- sputabit CLASSIS I.</p> <p>Respp. Assistens G. F. Schwarzkopff. Resolvens J. D. POLANDUS. Opp. Primarius J. E. CHRYSANDER. Secundar. H. DREESEN.</p>
<p>In Disp. II. X. XVIII. CLASS. II.</p> <p>Respp. Assistens G. Westphal. Resolv. N. P. PISTORIUS. Opp. Primarius J. D. Müller. Secundar. G. F. Rhewald.</p>	<p>In Disp. VI. XIV. XXII. CLASS. II.</p> <p>Respp. Assistens J. D. Müller. Resolv. G. F. Rhewald. Opp. Primarius G. Westphal. Secundar. N. P. PISTORIUS.</p>
<p>In Disp. III. XI. XIX. CLASS. III.</p> <p>Respp. Assistens G. SCHÖNINGIUS Resolv. H. Bindelband. Opp. Primarius J. A. Hildebrandt. Secundar. C. Müller.</p>	<p>In Disp. VII. XV. XXIII. CLASS. III.</p> <p>Respp. Assistens J. A. Hildebrandt. Resolv. C. Müller. Opp. Primar. G. SCHÖNINGIUS. Secundar. H. Bindelband.</p>
<p>In Disp. IV. XII. XX. CLASS. IV.</p> <p>Respp. Assistens H. G. VICCIUS. Resolv. B. ENEWALDUS. Opp. Primar. C. Hahn / & J. MICHAELIS. Secundar. E. SCHEIBLERUS.</p>	<p>In Disp. VIII. XVI. XXIV. CLASS. IV.</p> <p>Respp. Assist. C. Hahn & J. MICHAELIS. Resolv. E. SCHEIBLERUS. Opp. Primar. H. G. VICCIUS. Resolv. B. ENEWALDUS.</p>

52. attēls. Andreas Daniel Habichhorst, Breviarium formulae concordiae et controversiarum syncretisticarum XXIV. disputationibus comprehensu, Rostochi: Typis Jacobi Richelii, 1689, p. [2].

No LU AB RRN kolekcijas

the Museum of Ainaži Naval School, the Museum of Kubalu Old School, Riga School Museum and the Museum of Druviena Old School.

Jānis Jaunzems (1903–1978), student of architecture, ethnographer and employee of the Monument Committee (his father Oto Jaunzems was Jānis Misiņš's brother-in-law), took part in founding the Museum of Druviena Old School. Jānis Jaunzems took an active part in building the collection of the Open-Air Museum (at present – Latvian Ethnographic Open Air Museum) and published several dozen articles on Latvian folk building and crafts in magazines and newspapers: “*Senatne un Māksla*”, “*Sējējs*”, “*Brīvā Zeme*” and others. In 1940, Jaunzems as an experienced ethnographer participated in the creation of Latvian cultural atlas, but due to political changes, the atlas was not published. Since 1947, Jaunzems lived in Gulbene and worked as the chief of the building department of a collective farm; he could not return to the Latvian Ethnographic Open-Air Museum. Besides his everyday work, he continued to investigate Latvian ethnography on his own and lectured at local museums. As a chairman of Gulbene Board of the Society of Nature and History, he became engaged in the creation of the Museum of Druviena Old School. The Museum of Druviena Old School very precisely reflects the atmosphere of a rural school at the turn of the 20th century, it reveals the stories about the prominent people of the district, including Kārlis Egle, and the ethnographic objects used in everyday life in Druviena district. Most probably, Jaunzems was the author or the curator of the ethnographic exposition. Egle and Jaunzems knew each other well; it can be concluded from their friendly correspondence during the furnishing of the Museum.

Anna Strode

The Characteristics of the 17th Century Latin Academic Texts Printed in Riga

Keywords: *academic texts, disputations, disputatio, respondens, opponens, praeses, occasional poetry*

The article investigates different academic texts (*disputationes, dissertationes, exercitationes, theses, theoremata, et al*), their types and structure. The aim of the article is to mark specific traits of these academic texts. To observe the main characteristics of academic texts, the disputation (*disputatio*) is chosen as an example. The choice is based on observation, that *disputatio* has the same functions, it exists for the same purpose and it can have the same structure as other abovementioned texts.

The article gives a short characterization of disputation varieties: dialectic and scholastic disputations, private and public disputations, oral and written disputations, formal and informal disputations, disputations with two solutions and examination disputations, also indicating the alternative names of disputation. To characterize the 17th century understanding of the essence of disputation, the definition given by Johannes Paulus Felwinger (1606–1681), Altdorf University professor, has been used, explaining what is disputation and what are the people involved therein: the advisor (*praeses, moderator*), respondent (*respondens*) and opponent (*opponens*).

Investigating the structure of texts (title page, dedication, research text in the form of thesis, conclusion) and the information they provide, both the diversity of academic texts and problem of differentiating them has been revealed. Attention was paid to the consideration, how the subject influenced the language of the text and the mode of expression. Two most widespread subjects – philosophy and theology – have been compared to reveal the differences more clearly.

The disputation text is followed by occasional poetry dedicated to the disputation respondent or the adviser; the basic principles of writing this poetry and its language has been investigated. Characterization of the content and its components: instructions, praise, encouragement, prediction, wishes and prayers is given. Then the names of authors are mentioned, and the arrangement and succession of poetry are explained. The conclusion deals with the number and length of poems that follow the disputation texts.

Jouko Talonen

The Misiņš Library from Finnish Church Historian's Point of View

Keywords: *Latvia, teleology, church history*

My particular interest focusing on the church history of Latvia started already in 1984 when I visited the Latvian SSR for the first time. During my first steps in this research field I concentrated especially on the status and development of the LELC in the Communist era. One of my particular interests, among others, has been the history of the LELC Theological Institute from 1923 to 1937. Admittedly, it has been a very extensive work during which I have collected archival sources from many varied and different places and even different countries. To me, as a foreign church historian, all of these studies have been very interesting. All of it has been an inspiration to me. I have constantly retained a high motivation